

Kva skjer med pengane i Ørsta?

Kommuneøkonomi er fullt av ord som «netto driftsresultat», «disposisjonsfond» og «behovskorrigert avvik». Men bakorda handlar det om noko alle kjenner: **inntekter, rekningar, sparepengar og lån**. Dette heftet forklarar — utan fagspråk — kva ein grundig gjennomgang av Ørstas økonomi fann. Og Ørsta har ei dramatisk historie: ein kommune som **har brukt opp sparekontoen** og no er sett under statleg økonomistyring (ROBEK).

87 mill.

så mykje gjekk Ørsta i minus i 2024 — meir enn dobbelt så mykje som venta. Sparekontoen vart tappa for å dekke det

~0

så mykje er det att på sparekontoen no. Ørsta hadde inga «formue» i botnen — berre oppsparte driftspengar, som er brukte opp

ROBEK

frå 2025-rekneskapen er Ørsta meld inn i statens «register» for kommunar i ubalanse. Då må staten godkjenne nye lån

Tenk på kommunen som ein husstand: Ørsta «tener» greitt — skatt og overføringar frå staten. Men familien har tatt opp store lån for å byggje, og renter og avdrag et opp mykje av inntekta. Familien hadde ein sparekonto — men **ingen formue eller arv i botnen**, berre vanlege oppsparte pengar. Dei siste åra har utgiftene vore større enn inntektene, så heile sparekontoen er brukt opp for å få endane til å møtast. No er kontoen tom, og banken (staten) har sagt at familien må leggje fram ein **forpliktande nedbetalings- plan** før dei får ta opp meir lån. Det er omtrent det som skjer i Ørsta no.

Grunnlaget for dette heftet er ei full analyse bygd på opne offentlege tal (SSB, Statsforvaltaren, NRK, kommunerevisjonen og lokalaviser). Den tekniske rapporten viser alle kjelder og utrekningar. Hovedtala her er frå 2025 — det siste året med endelege, reviderte tal (publisert 16. juni 2026).

Ørsta bruker mykje meir enn venta på eldreomsorg — og mindre på det meste andre

For å samanlikne kommunar rettferdig kan ein ikkje berre sjå på kronebeløp — ein kommune med mange eldre treng meir omsorg, ein med mange barn treng meir skule. Staten har derfor eit eige reknestykke som seier kva kvar kommune *burde* trenge med akkurat si befolkning. Vi har samanlikna Ørstas faktiske forbruk med dette «forventa behov»-talet:

OMRÅDE	MEIR/MINDRE ENN FORVENTA PER ÅR	KVA BETYR DET?
Eldreomsorg og heimetenester	27 mill. meir	Ørstas store «dyre unntak» — og det veks. Les neste side
Barnehage	11 mill. meir	Over forventa
Grunnskule	3 mill. mindre	Under forventa — og pressa lågare av budsjettkrav
Sosialhjelp m.m.	4 mill. mindre	Snudde frå over til under på eitt år
Barnevern	4 mill. mindre	Under forventa
Helsetenester (legevakt, helsestasjon m.m.)	10 mill. mindre	Under forventa
Administrasjon («byråkratiet»)	19 mill. mindre	Langt under forventa — ein liten kommune driv slankt

Det viktige biletet: Ørsta bruker *mykje meir* enn forventa på éin stor ting — eldreomsorg og heimetenester (27 millionar over) — og *mindre* enn forventa på nesten alt anna. Det er altså ikkje «brukar for mykje over heile linja». Pengane sit i eldreomsorga. Derfor er det dér ein må sjå når ein spør kva som kan gjerast smartare — ikkje ved å kutte flatt i tenester som alt ligg under det folk treng.

Reknestykket viser altså at Ørsta er ein **nøktern kommune på det meste, med eitt stort, dyrt område: eldreomsorg**. Samtidig blir skulen pressa lågare enn behovet tilseier — ikkje fordi nokon meiner det er best, men fordi budsjettet må gå opp. Kvifor eldreomsorga er så dyr, og kvifor skulen blir pressa, forklarar vi på dei neste sidene.

Kvifor er eldreomsorga så dyr i Ørsta?

Eldreomsorga er motoren bak heile underskotet. Ørsta bruker 27 millionar meir enn forventa her, og forskjellen veks frå år til år. Det handlar ikkje om at kommunen er sløsete — det er fleire forklaringar, og dei heng saman med korleis Ørsta ser ut og er bygd opp.

- **Ein spreidd kommune kostar meir.** Ørsta er ikkje berre sentrum — det er òg grender som Sæbø og Hjørundfjorden. Når folk bur spreidd, blir det dyrare å gi heimhjelp og pleie: meir køyring, mindre å samle tenestene på éin stad. Heimetenesta i Ørsta er tung, og ein sjukeheimplass kostar svært mykje (over 2 millionar kroner i året per plass) sjølv om relativt få av dei aller eldste bur på sjukeheim.
- **Mange brukarar med store behov.** Kommunen får statleg refusjon for spesielt ressurskrevjande brukarar — eit teikn på at Ørsta har fleire personar som treng mykje, kostbar hjelp. Då hjelper det lite å «kutte», fordi staten betaler tilbake ein del av nettopp desse utgiftene.
- **Høgt sjukefråvær drar opp rekninga.** Dei tilsette i Ørsta kommune har eit sjukefråvær på 10 prosent — klart høgare enn snittet i landet (7,7 %). Når mange er sjuke, må kommunen leige inn vikarar og betale overtid, og det er dyrt. Lokalavisene har skrive at fråværet har auka over fleire år, og at administrasjonen har sett i verk tiltak for å få det ned.

Kort sagt: Eldreomsorga er dyr fordi Ørsta er ein spreidd kommune med mange brukarar som treng mykje hjelp, og fordi eit høgt sjukefråvær tvingar fram vikarar og overtid. Noko kan truleg gjerast smartare — særleg i korleis tenestene er organiserte, og ved å få ned sjukefråværet — men ein kan ikkje berre «spare» seg vekk frå det utan å ramme dei som treng hjelp mest.

Og skulen? For å få budsjettet til å gå opp og unngå endå djupare økonomisk styring, har kommunen lagt inn eit kutt på **34 millionar kroner i oppvekst — utan å seie nøyaktig kvar**. Det betyr at skulen blir driven strammare enn behovet tilseier, ikkje fordi nokon har valt det som best, men fordi pengane må sparast ein stad. Det er framtvinga innstramming, ikkje gjennomtenkt prioritering.

Sparekontoen er tom — og staten har gripe inn

~0,5 %

så lite er att på sparekontoen («disposisjonsfondet») målt mot årsinntekta. I praksis er han tom

108 %

kommunens lån er større enn ei heil årsinntekt. Renter og avdrag et opp mykje av pengane

87 mill.

minus i 2024-rekneskapen. ~66 millionar av sparepengane vart brukt for å dekke det

Her er den ærlege historia. Ørsta er **ikkje** ein rik kommune med formue å gøyme seg bak. Kommunen hadde ein vanleg sparekonto av oppsparte driftspengar — og den er no brukt opp.

Sparekontoen som vart tappa tom

I 2024 gjekk Ørsta 87 millionar i minus — meir enn dobbelt så mykje som budsjettet sa. For å dekke underskotet måtte kommunen tappe sparekontoen for rundt 66 millionar kroner, og no står det nesten ingenting att. Til forskjell frå nokre rikare kommunar finst det **ikkje noko «arvefond» eller energifond** i botnen som kan ta støyten. Når sparepengane er brukte, er det ikkje meir å gå på.

Høg gjeld og statleg kontroll (ROBEK)

Samtidig har Ørsta tatt opp store lån for å byggje — gjelda er større enn ei heil årsinntekt. Renter og avdrag på dette lånet legg beslag på mykje av dei frie pengane, og er ein hovudgrunn til at det ikkje går opp. Fordi underskota har hopa seg opp, er Ørsta frå 2025-rekneskapen meld inn i **ROBEK** — eit statleg register for kommunar i økonomisk ubalanse. Det betyr at staten må godkjenne nye låneopptak, og at kommunen må vedta og følgje ein **forpliktande plan for å dekke inn underskotet**.

Den uutnytta muligheita som alt er brukt opp: Mange kommunar kan hente pengar ved å innføre eigedomsskatt. Men **Ørsta har alt eigedomsskatt** — både på bustader og på industri/verk og bruk — og det har til og med vore framlegg om å auke han. Det betyr at Ørsta *ikkje* har ein stor, ubrukt inntektskjelde liggjande. Derfor ser kommunen no på ein meir grunnleggjande utveg: **samanslåing med nabokommunen Volda**, som vart utgreidd i mai 2025 nettopp for å betre økonomien. Det er ein omkamp etter at ei folkerøysting stoppa samanslåinga i 2016/2017.

Det ærlege biletet er altså at Ørsta er ein kommune som har levd over evne ei tid, brukt opp sparepengane, og no — med tom konto, høg gjeld og eit alt utnytta skattegrunnlag — må finne pengane anten i drifta sjølv eller gjennom å slå seg saman med naboen.

Lita ordliste — «gresk» omsett til norsk

Netto driftsresultat

Det som er att av årets inntekter når alle rekningar og renter er betalte. I 2025 hadde Ørsta eit **minus** på 2,4 % — altså brukte kommunen meir enn ho tente. Eit sunt nivå ville vore pluss.

Disposisjonsfond

Kommunens sparekonto — pengar som i prinsippet kan brukast når noko sviktar. Målt i prosent av årsinntekta. Ørsta: berre 0,5 % — i praksis tom, etter at rundt 66 millionar vart tappa i 2024.

ROBEK

Statens register over kommunar i økonomisk ubalanse («Register om betinga godkjenning og kontroll»). Hamnar ein kommune her, må staten godkjenne nye lån, og kommunen må leggje fram ein forpliktande plan for å dekke inn underskotet. Ørsta er meld inn frå 2025-rekneskapen.

Behovskorrigert / utgiftsbehov

Statens reknestykke for kva ein kommune burde trenge, ut frå kor mange barn, unge og eldre ho har. Det gjer det mogleg å samanlikne Ørsta rettferdig med heilt ulike kommunar — og det er dette som viser at Ørsta bruker mykje meir enn forventa på eldreomsorg, og mindre på det meste andre.

Netto lånegjeld

Kommunens «bustadlån». Ørstas gjeld svarar til rundt 108 % av ei heil årsinntekt — høgt, og ein viktig grunn til at økonomien ikkje går opp, fordi renter og avdrag et opp mykje av inntekta.

Ressurskrevjande brukarar

Personar som treng særleg mykje, kostbar hjelp frå kommunen. Staten betaler tilbake (refunderer) ein del av utgiftene. Ørsta får ein god del slik refusjon — eit teikn på at kommunen har fleire brukarar med store behov.

Eigedomsskatt

Ein skatt kommunen kan velje å krevje inn på eigedommar. Ørsta har han alt — både på bustader og på industri/verk og bruk — så her finst lite ekstra å hente.

Endelege tal

2025-tala er no endelege (reviderte), publiserte av SSB 16. juni 2026, og er hovedåret i dette heftet. 2024-tala står att som samanligning.

Kvar kjem tala frå?

Alt byggjer på opne kjelder: Statistisk sentralbyrå (KOSTRA), statens fordelingssystem (Grønt hefte), NRK, Statsforvaltaren i Møre og Romsdal, kommunerevisjonen (Vestkontroll) og lokalaviser. Nokre av dei mest detaljerte tala (eksakt sjukefråvær per sektor, eigedomsskattesats, sjølvve inndekningsplanen) ligg bak betalingsmur og er ikkje fullt verifiserte — den tekniske rapporten er ærleg om kva som ikkje vart funne.

Folkeversjon, oppdatert 16. juni 2026. Tal i millionar kroner der anna ikkje er sagt; hovedår 2025 (2024 som samanligning). Viktig presisering: når analysen seier at noko kostar «meir enn forventa», betyr det ikkje sløsing — det kan vere reelle behov og ein spreidd kommune. Og når noko kostar «mindre enn forventa», betyr det ikkje at tilbodet er dårleg — men det kan vere stram drift framtvinga av budsjettnaud. Poenget er at vala bør takast med opne auge, og at nokon må seie kva som skal betale for kva.